

DVA HALŠTATSKÉ ŽIAROVÉ HROBY V BRESTOVANOCH, OKR. TRNAVA

MAGDA PICHLEROVÁ

Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum v Bratislave získalo v roku 1971 do svojich zbierok nádoby z Brestovian, ktoré sa našli pri výkopoch pre miestny vodovod. Opis nálezovej a terénnej situácie naznačoval spolu s nálezmi keramiky objavenie ďalšieho z nateraz málo známych halštatských pohrebísk na juhozápadnom Slovensku. Preto sa následne urobila obhliadka lokality, ktorá sa nachádza na dunovej vyvýšenine tiahnucej sa na severozápadnom okraji stredovej časti obce. Na lokalite, orientačne označenej „Pri čerpacej stanici vodovodu“, sa v západnom profile hlbokoj šachty výrazne črtala hrobová jama, čiastočne už exploatovaná.¹

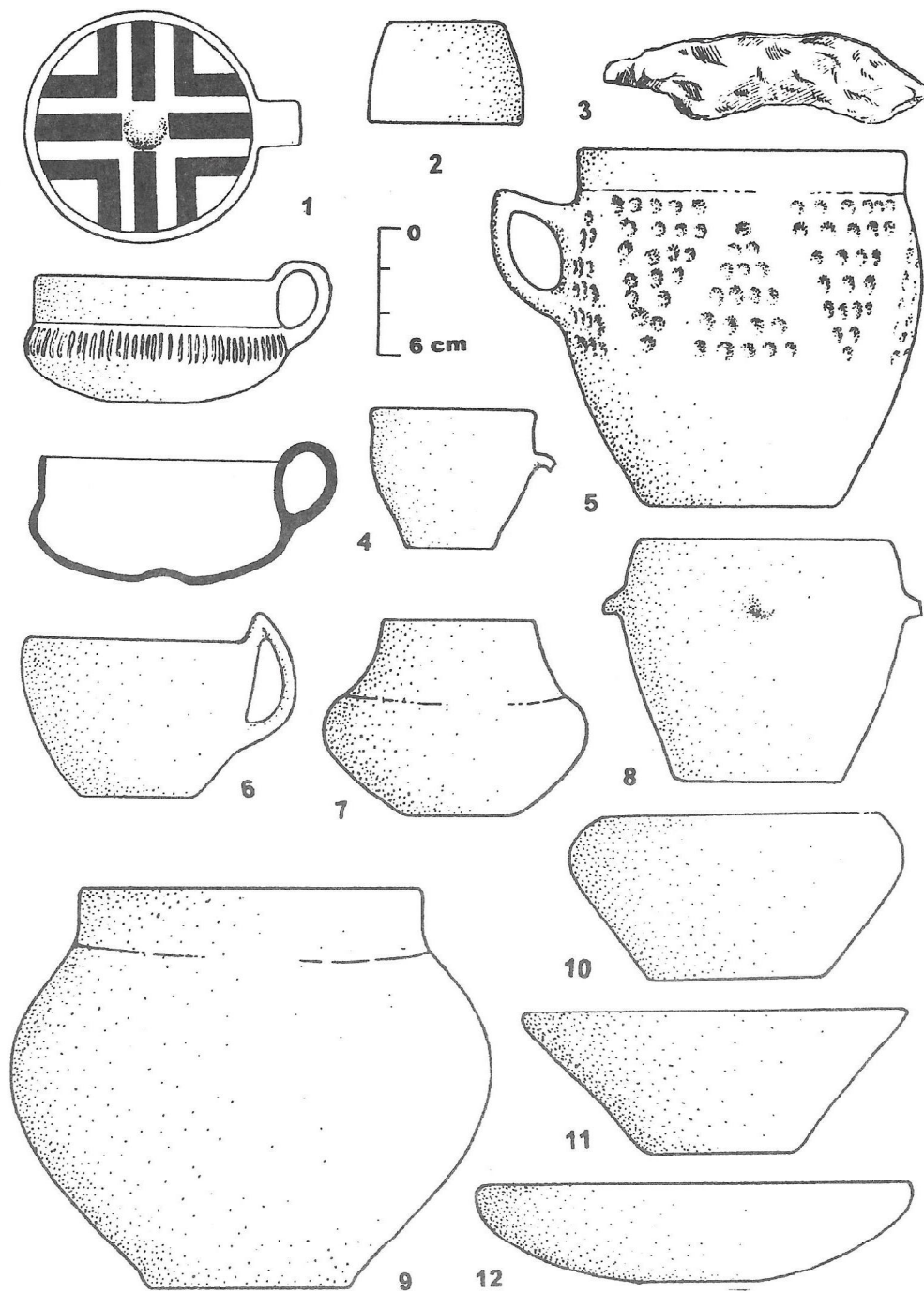
Jej výplň sa o niečo svetlejšim sfarbením odlišovala od tmavej hnedozeme, do ktorej bol hrob zapustený. Dno v hĺbke 60 cm malo oválny tvar o dĺžke 150 cm, šírke 100 cm. V neporušenej časti sa našli ďalšie črepy, zvieracie kosti a na dne rozptýlené drobné prepálené ľudské kostičky. Systém uloženia hrobového inventára, napriek akoby presným údajom nálezcov, je nerekonštruovateľný. Vo výkopoch sa ďalšie hroby nezistili.²

Predpokladáme, že z hrobového celku (hrob 1), ktorý sa dodatočne krátko po objavení skompletizoval, sme zachránili celý jeho obsah: 14 nádob (č. 2, 13, 14 nerekonštruovateľné), železný nožík, niekoľko dlhých zvieracích kostí a malé množstvo sekundárne prepálených ľudských kostičiek (obr. 1).

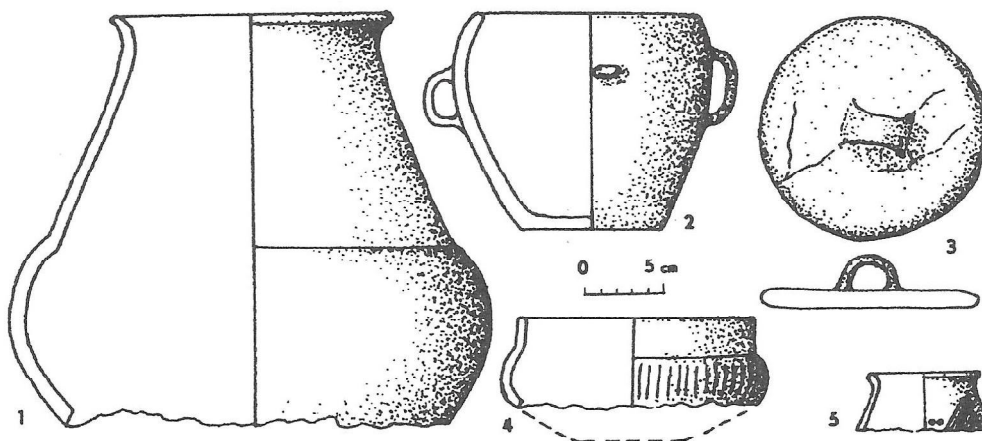
Hrob 1

Opis nálezov³

1. Šálka s nízkym zaobleným telom, dno preliačené dovnútra, hrdlo oddelené, rovno vyťahnuté, so širším pásiakovým uškom prečnievajúcim ponad okraj; na vydutine s plytkými žliabkami, vo vnútri zdobená tuhými pásmi usporiadanými do štyroch dvojitých trojuholníkov smerujúcich ku dnu, kde sú vonkajšie prerušené. Farba hnedá, z vonkajšej strany so stopami tuhovania. Rozmery: v. 5,5 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 2,5 cm (obr. 1:1).
2. Nôžka z misky, kónická, dutá, hrubostenná, hnedej farby. Rozmery: v. 5,5 cm, Ø základne 7 cm, Ø hornej časti 5,5 cm (obr. 1:2).
3. Nožík železný s oblúkovite prehnutým chrbtom, širokou čepeľou, časť špice a trň odlomený. Rozmery: 9,5 cm (obr. 1:3).
4. Šálka kónická s prehnutým okrajom, s odrazeným pásiakovým uškom na vydutine, hrubostenná, tmavohnedej až čiernej farby. Rozmery: v. 6,5 cm, Ø ústia 7,5 cm, Ø dna 4 cm (obr. 1:4).
5. Hrncovitá nádoba s nízkym rovno vyťahnutým hrdlom, pod ním väčšie dohora smerujúce hrotité uško, s výzdobou z tuhovaných pásov vyplnených kruhovými plytkými jamkami vytvárajúcimi motív trojuholníkov s hrotmi striedavo hore a dolu, čiernej farby, hrdlo tuhované. Rozmery: v. 15 cm, Ø ústia 14 cm, Ø dna 8,5 cm (obr. 1:5).
6. Šálka vysoká, kónická, s pásiakovým uškom vyčnievajúcim kolmo nad okraj a oblúkovito sa pripájajúcim do stredu vydutiny, hrubostenná, farba hnedočierna, povrch leštený. Rozmery: v. 6,5 cm, Ø ústia 10 x 11 cm, Ø dna 5 cm (obr. 1:6).
7. Nádobka vázovitého tvaru s kónickým hrdlom, ústím mierne roztvoreným, hrubostenná, tmavosivej farby. Rozmery: v. 10 cm, Ø ústia 7 cm, Ø dna 5,5 cm (obr. 1:7).

Obr. 1. Brestovany, okr. Trnava. Nálezy z hrobu 1.

Obr. 2. Brestovany, okr. Trnava. Nálezy z hrobu 2 (podľa P. Nováka).

8. Hrnec miniatúrny s ústím vťahnutým dovnútra, na vydutine štyri plastické výčnelky pravidelne od seba vzdialené; hrubostenný, hnedej farby. Rozmery: v. 11 cm, Ø ústia 7 cm, Ø dna 7 cm (obr. 1:8).
9. Nádoba so širokou zaoblenou vydutinou a nízkym rovno vytiahnutým hrdlom, hnedej farby so stopami tuhovania. Rozmery: v. 18 cm, Ø ústia 16 cm, Ø dna 9 cm (obr. 1:9).
10. Miska kónická s okrajom zahnutým dovnútra, hrubostenná, hnedej až čiernej farby. Rozmery: v. 8 cm, Ø ústia 12 cm, Ø dna 8 cm (obr. 1:10).
11. Miska kónická, hrubostenná, tmavohnedej farby. Rozmery: v. 7 cm, Ø ústia 17,5 cm, Ø dna 7 cm (obr. 1:12).
12. Miska kónická s ústím mierne vťahnutým dovnútra, kruhové dno dovnútra preliачené, tmavohnedej až čiernej farby. Rozmery: v. 5,5 cm, Ø ústia 19 cm, Ø dna 5 cm (obr. 1:12).
13. Črep s nízkym rovno vytiahnutým okrajom, oddeleným od vydutiny (šálka ?), svetlohndej farby, tenkostenný. Rozmery: v. 3 cm.
14. Črepy z vydutiny, hrubostenné, z vonkajšej strany čiernej, z vnútornej hnedej farby.

Z tohto náleziska získalo Západoslovenské múzeum v Trnave v roku 1985 ďalšie halštatské črepy, ktoré robotníci vybrali z výkopu pri rekonštrukcii čerpacej stanice. Nedostatočné informácie o nálezovej situácii v teréne, fragmentárnosť materiálu a v nemalej miere i nepublikovanie hrobového celku z roku 1971 prispeli k nesprávnej interpretácii: zhluk črepov z piatich nádob (obr. 2) bol určený ako obsah sídliskovej jamy (Novák 1986, 170, 313). Avšak pri povrchovom prieskume v roku 1971, keď sa zistil hrob 1, na lokalite „Pri čerpacej stanici vodovodu“ sa sídliskový horizont nezistil. V profiloch vo vyhlúbenej jame o rozmeroch 5 x 5 m, hĺbka 2–3 m, ako i v ďalších výkopoch na vtedajšom stavenisku, ako v rozvodovej šachte, v prírodných kanáloch a pod., bola sledovateľná jednotná stratigrafia: ornica splývala s tmavohnedou až čiernou hlinitou vrstvou o hrúbke 60–70 cm, pod ňou svetlohnedé sprašové podložie.⁵ Vychádzajúc z týchto zistení je preukázateľné, že nádoby získané v roku 1985 tvoria časť výbavy ďalšieho hrobu (hrob 2) s totožným kultúrnym zaradením ako má hrob 1.

Hrob 2

Opis nálezov⁶

1. Vysoká vázovitá nádoba – horná časť s kónickým vyšším hrdlom, okraj von vyhnutý. Rozmery: v. cca 25 cm, Ø ústia 18 cm, Ø vydutiny 28,5 cm (obr. 2:1).
2. Hrnec s ústím vťahnutým dovnútra, s dvoma proti sebe postavenými uškami (z nich jedno väčšie), medzi nimi plastický výčnelok. Rozmery: v. cca 14 cm, Ø ústia 14 cm, Ø dna 8 cm (obr. 2:2).

3. Pokrievka kruhová, plochá, s pásovým úškom v strede. Rozmery: Ø cca 14 cm (obr. 2:3).
4. Šálka s rovno vyťahnutým nízkym hrdlom, vydutina zvisle žliabkovaná. Rozmery: v. cca 6 cm, Ø ústia 15 cm (obr. 2:4).
5. Amforka, horná časť s kónickým hrdlom, zdobená šrafovaným trojuholníkom. Rozmery: v. cca 4 cm, Ø ústia 6,5 cm (obr. 2:5).

Obidva brestovianske hroby, i keď tvoria len torzo pohrebiska, patria k plochým žiarovým pohrebiskám halštatského stupňa C na juhozápadnom Slovensku (Pichlerová 1969, 123–125). Ich výbava zastupuje bežnú produkciu hrnčiarskych výrobkov kalenderberskej kultúry, s akými sa stretávame na sídliskách, v plochých hrobch a v hrobch pod mohylami, kde majú osobitú rituálnu výzdobnú symboliku. Napríklad hrncovitá nádoba s úškom na vydutíne (obr. 1:5), zdobená jamkami, má svoje varianty na sídlisku v Seredi (Paulík 1956, obr. 1), na plochom pohrebisku vo Vrádišti (Pichlerová 1960, obr. 9, 8) a v honosnejšom sformovaní v hrobe pod mohylou v Nových Košariskách (Pichlerová 1969, 173–174). Takto vzájomne môžeme porovnávať i ostatné základné tvary: misky, vázovité, hrncovité nádoby a iné. Šálky s úškom prečnievajúcim ponad okraj sú v hrobch spravidla spolu s vysokou vázovitou nádobou (v Brestovanoch v hrobe 1 : 1, 14; v hrobe 2 : 1, 4), a preto sa im pripisuje funkcia nádoby na pitie (Pichlerová 1969, 136; Studeníková 1995, 69). Výzdoba ich vnútornej strany, skladajúca sa z trojuholníkov, hviezdíc v rôznych kombináciách, je síce dokladom tvorivej schopnosti, ale pre súčasníkov mala hlbší, dnes už málo zrozumiteľný význam (obr. 1:1).

Hroby v Brestovanoch dokladajú väčšie-menšie pohrebisko, od ktorého v neveľkej vzdialenosti, v podstate v susednej obci Špačince, sa nachádza druhé, taktiež ploché žiarové pohrebisko, na ktorom sa odkrylo 6 hrobov (Pichlerová 1963, 108–120). Na oboch pohrebiskách vystupujú, ako vôbec v hrobch halštatského stupňa C, niektoré rovnaké zvyky: prepálené ľudské kostičky rozptýlené na dne hrovej jamy, v spojitosti s mäsitou potravou sú súčasťou hrovej výbavy železné nožičky s poloblúkovitým chrbtom a krátkym trňom, bez bližšej datovacej hodnoty (Brestovany hrob 1, obr. 1:3; Špačince hrob 1, 2, 4). V keramickej výbave pri rámcovom porovnávaní sú medzi oboma pohrebiskami sledovateľné odlišnosti: časť keramiky v Špačinciach má znaky doznievania neskoropodolských prvkov, ako je plytké žliabkovanie maximálnej vydutiny s povrchom striebisto tuhovaným, ktoré spolu s keramikou z mohily II v Janíkoch a v niektorých mohylách v Šoproni zastupujú počiatkový halštatský stupeň C (Pichlerová 1977, 31–32). Tomuto datovaniu zodpovedá i výskyt jednodielnej bronzovej spony s kostenými korálkami na lúčiku (Pichlerová 1963, 120), ktorá dokladá prvé kontakty kalenderberskej kultúry so severovillanovskou oblasťou. Špačinská spona, nateraz u nás ojedinelá, svojím oddeleným a predĺženým zachycovačom zastupuje mladší variant oblúkovitých spôn s analógiami na nekropole S. Vitale-Savena (Sundwall 1960, 611), datovaná okolo roku 700, vo villanovskej kultúre masovejšie sa vyskytujúca v stupni koncom Benacci II. Naproti tomu keramika z hrobov v Brestovanoch (hrubostenná keramika) má svoje analógie viac v úžitkovej keramike na sídliskách, napr. na nížinnom neopevnenom sídlisku v blízkych Bučanoch (Bujna – Romsauer 1980, 57; 1982, 60–61). V otázkach datovania azda svedčí o istom časovom posune.

Vychádzajúc z doterajšieho stavu bádania pohrebisko v Brestovanoch,⁷ v Špačinciach, spolu s preskúmaným sídliskom v Bučanoch, svedčí o istej koncentrácii halštatského osídlenia relatívne malého priestoru v okolí Trnavy. Načrtnutá rámcová analýza naznačuje práve tu možnosť riešenia problematiky postupnosti vývoja kalenderberskej kultúry,⁸ resp. vývoj od starohalštatského obdobia až do záverečného halštatsko-laténskeho stupňa doloženého na pohrebisku opäť v Bučanoch (Bujna – Romsauer 1983, 277–324).

POZNÁMKY

¹ Časť nálezov odovzdal múzeu Jozef Nižňanský z Brestovian, druhú časť sme získali od školákov, ktorí nálezy vybrali z hrobu.

² Súhlas k záchrannému výskumu v ohradenom priestore čerpacej stanice sme nedostali.

³ Nálezy z hrobu 1 sú v SNM-AM v Bratislave zaevidované pod č. AP 15 043 – 15 056.

⁴ Názov lokality použil v literatúre P. Novák (1986, 170).

⁵ Dná hrobov mali približne totožnú hĺbku: hrob 1 v hĺbke 60 cm, hrob 2, podľa informácií nálezcov a zvyškov spráše na nádobách, mal dno v podloženej spráši v hĺbke asi 70 cm (Novák 1986, 170).

⁶ Nálezy uložené v Západoslovenskom múzeu pod č. 6 920, 6 924–26. Opis nálezov podľa P. Nováka, rozmery podľa kresieb (Novák 1986, 170).

⁷ V katastri obce Brestovany sa záchranným výskumom zistilo v polohe Háj-Mohyly osídlenie aj z iných časových období: skupina pecí železovskej skupiny, slovanské žiarové pohrebisko a sídlisko z 11.–12. storočia (Kraskovská 1969, 180–182). Halštatské sídlisko nepoznáme.

⁸ K riešeniu problematiky sa žiada terénny výskum oboch pohrebísk v Brestovanoch a Špačinciach.

LITERATÚRA

BUJNA, J. – ROMSAUER, P. 1980: Výskum v Bučanoch v roku 1979. AVANS v r. 1979, s. 56–60, 274.

BUJNA, J. – ROMSAUER, P. 1982: Záverečná výskumná sezóna v Bučanoch. AVANS v r. 1981, s. 59–64.

BUJNA, J. – ROMSAUER, P. 1983: Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. SIA 31, s. 277–324.

KRASKOVSKÁ, L. 1969: Neolitické a slovanské nálezy v Brestovanoch. Zborník SNM 63, História 9, s. 175–182.

NOVÁK, P. 1986: Nález z halštatské sídlíštní jámy v Brestovanech. AVANS v r. 1985, s. 170–171, obr. 71.

PAULÍK, J. 1956: Juhozápadné Slovensko v mladšej dobe halštatskej. SIA, 4, s. 178–212.

PICHLEROVÁ, M. 1960: Mladohalštatské popolnicové pohrebisko vo Vrádišti. SIA, 8, s. 125–182.

PICHLEROVÁ, M. 1963: Špačince v praveku a v ranej dobe dejinnej. Zborník SNM 57, História 3, s. 104–125.

PICHLEROVÁ, M. 1969: Nové Košariská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej. Bratislava.

PICHLEROVÁ, M. 1977: Mohyla v Janíkoch, okr. Dunajská Streda (Príspevok k západoslovenskej skupine halštatskej kultúry). Zborník SNM 71, História 17, s. 15–34.

STUDENÍKOVÁ, E. 1995: Halštatská mohyla II v Janíkoch, okr. Dunajská Streda (predbežné výsledky výskumu). Zborník SNM 89, Archeológia 5, s. 49–75.

SUNDWALL, J. 1960: Die Fibeln der Villanova – Nekropolen S. Vitale – Savena in Bologna. Civiltà der Ferro – Documenti e studi. Volume VI, Bologna 1960, s. 609–621.

ZWEI HALLSTATTBRANDGRÄBER IN BRESTOVANY, BEZ. TRNAVA

Magda Pichlerová

Beide Hallstattgräber (Grab 1 mit Inhalt von 14 Gefäßen von 1971 und das Grab 2 mit fünf Gefäßen von 1985) bildeten den Torso eines größeren-kleineren Gräberfeldes, das zu den flachen Brandgräberfeldern der Hallstattzeitliche Stufe C in der Südwestslowakei gehört (Pichlerová, 1969, 123–125). Die Ausstattung vertritt die übliche Produktion von Töpferwaren der Kalenderberg-Kultur, denen wir in Siedlungen, in Flachgräbern und in Hügelgräbern begegnen, wo sie eine besondere rituelle Verzierungsymbolik haben. So z.B. das Gefäß mit einem Henkel (Abb. 1:5), verziert mit Vertiefungen, hat seine Varianten in der Siedlung in Sereď (Paulík 1956, Abb. 1), auf dem flachen Gräberfeld in Vrádište (Pichlerová 1960, Abb. 9, 8) und in prunkvollerer Gestaltung im Hügelgrab in Nové Košariská (Pichlerová 1969, 173–174). So können wir auch die übrigen Grundformen miteinander vergleichen: Schalen, vasenartige Gefäße und andere Tassen mit einem Henkel, der über den Rand hinausragt, befinden sich in den Gräbern in der Regel zusammen mit einem hohen vasenartigen Gefäß (in Brestovany im Grab 1:1, 14; im Grab 2:1, 4), daher wird ihnen die Funktion von Trinkgefäßen zugeschrieben (Pichlerová 1969, 136; Studeníková 1995, 69). Die Verzierung ihrer Innenseite, bestehend aus Dreiecken, Sternen in verschiedenen Kombinationen, ist zwar ein Beweis für die schöpferische Fähigkeit, doch dürfte sie für die Zeitgenossen eine tiefere, heute kaum mehr verständliche Bedeutung gehabt haben (Abb. 1:1).

Die Gräber in Brestovany belegen das größere-kleinere Gräberfeld, von dem in keiner großen Entfernung, im Grunde in der Nachbargemeinde Špačince sich ein zweites, ebenfalls flaches, Brandgräberfeld befindet, auf dem 6 Gräber freigelegt wurden (Pichlerová 1963, 108–120). Auf beiden Gräberfeldern treten, wie überhaupt in den Gräbern der Hallstattzeitliche Stufe C, bestimmte gleiche Gewohnheiten auf: verbrannte menschliche

Knochen verstreut auf dem Boden der Grabgrube, Bestandteil der Grabausstattung sind in Verbindung mit der Fleischnahrung kleine eiserne Messer mit halbbogenförmigem Rücken und kurzem Dorn ohne genaueren Datierwert (Brestovany Grab 1; Abb. 1:3; Špačince Grab 1, 2, 4). In der Keramikausstattung sind bei dem Rahmenvergleich zwischen beiden Gräberfeldern Unterschiede zu beobachten: ein Teil der Keramik in Špačince weist Merkmale des Ausklingens der späten Podolisch Kultur Elemente auf wie die flachen Rillen der maximalen Ausbauchung mit silbrig graphitierter Oberfläche, die zusammen mit der Keramik aus Hügelgrab II in Janíky und in einigen Hügelgräbern in Sopron die Hallstatt-Anfangsstufe C vertreten (Pichlerová, 1977, 31–32) vertreten. Dieser Datierung entspricht auch das Vorkommen der einteiligen Bogenfibel aus Bronze mit beineren Perlen (Pichlerová, 1963, 120), die die ersten Kontakte zur Kalenderberg-Kultur aus dem Gebiet Nord-Villanova belegt. Die Fibel von Špačince, bis jetzt bei uns vereinzelt, vertritt mit ihrem getrennten und verlängerten Nadelhalter die jüngere Variante der Bogenfibel mit Analogien in der Nekropole S. Vitale-Savona (Sundwall, 1960, 611), datiert um das Jahr 700, in der Villanova-Kultur massenhafter vorkommend in der Stufe Ende Benacci II. Dagegen hat die Keramik aus den Gräbern in Brestovany (grobwandige Keramik) ihre Analogien mehr in der Gebrauchskeramik in den Siedlungen z.B. in den unbefestigten Flachlandsiedlung im nahegelegenen Bučany (Bujna – Romsauer, 1980, 57; 1982, 60–61). Bei den Fragen der Datierung zeugt sie vielleicht von derselben Zeitverschiebung.

Ausgehend von dem bisherigen Forschungsstand weist das Gräberfeld in Brestovany, in Špačince, zusammen mit der untersuchten Siedlung in Bučany auf eine bestimmte Konzentration der Hallstattbesiedlung eines relativ kleinen Raumes in der Umgebung von Trnava hin. Die umrissene Rahmenanalyse deutet gerade hier eine Lösungsmöglichkeit der Problematik der Stufenfolge der Entwicklung der Kalenderberg-Kultur bzw. die Entwicklung von der Frühehallstattzeitstufe bis in die abschließende Hallstatt-Latènestufe, wiederum im Gräberfeld in Bučany belegt, an (Bujna – Romsauer 1983, 277–324).